

tenir -CL- i no -LX- ha canviat ð en í, vaig donar allí una explicació també raonable (veç acf *ESPILL*). Rumiant-hi després he temptejat una altra explicació, aplicable al català, estrebant-me en el fet que tanmateix el resultat *-viyl* existeix en la nostra toponímia, amb reducció de *viçil* i tenint en compte que de tota manera hi va haver diftongació condicionada en oc. *vielb*.

Es que quan *viyl* o *vieyl* eren generals en els Ss. IX-XII, sovint es devien usar pejorativament. Els vells bisbes, vells sacerdots i els vells nobles més cultes, insistirien a ennoblir el *matís* del qualificatiu mantenint en vida l'ús oral del ll. *vetus* o la seva prolongació romànica *vedre*; i quan parlaven amb la plebs, transgriuen (per ser entesos) amb dir-ho més popularment, però a mitges, *vell* sense diftongació, acostant-lo a *vedre/vetus*, que així ja tindria menys regust d'aquell ús pejoratiu del més vulgar *vi(e)yl*. Amb la influència tremenda de la clerecia en aquells segles, aquests alts dignataris d'edat generalment una mica provectora, aconseguirien que els pagesos vells, per reverència, els imitessin fins a cert punt, almenys evitant la pron. diftongada, que és la que duïa el *matís* pejoratiu. Així acabaria per consolidar-se aquesta excepció a la norma fonètica, en el que toca a l'ús apèl·latiu del mot.

El que dóna una base ben tangible a aquesta explicació és l'existència de la forma *viyl* com a peculiar de la toponímia; car en els noms de lloc ja no obrava aquell factor social, i per això s'hi mantingué aquesta forma resultant de l'antiga diftongació.

Els noms de lloc amb *-vi(II)* són molt més nombrosos en toponímia menor, però també n'hi ha en els noms més coneguts: els dos *Castellví* del Penedès (~ *de Rosanes*, ~ *de la Marca*), el *Castellvill* del Bòsia (terme de Benés); és força versemblant que també tingui aquest origen el llogaret feudal de *Castellviny* (damunt Olb, al NO. de Sort), en degué haver-hi una dissimilació un poc anòmala, *l-í > -i-ŋ*, però fomentada per la influència de l'immediat poble *Enviny* (IN VICINIO). Fets paral·lels en el Bearn (*Vic Vilb*). En canvi el *Castellvell* de Reus potser ja no pogué tenir mai diftong, trobant-se en zona de substrat mig mossàrab. *Pira*, lloc no llunyà, provinent de *Pieira* APIARIA, amb el tractament anòmal d'un *ŋe* secundari, ultracorregit catalanament en *í*, mostra una consciència de l'oposició entre mossàr. oriental, llenguatge no diftongador, i el cat. que tenia diftongació condicionada. Essent així, en produir-se la reconquesta definitiva del CpTarr. en el S. XI, de les altres terres mossàrabs del Principat en el XII, i de la resta del domini català en el XIII, la influència del *vell(o)*, no diftongat dels parlants mossàrabs, acabaria de donar la balançada a favor de *vell* i contra *vill*.

Serà lícit restar en dubte entre les dues explicacions de la no diftongació de *vell*: la del *DECH* i la que acabo de suggerir, al capdavant també aplicable al cast. (mutatis mutandis), on seria la forma no diftongada la que hauria pres el regust pejoratiu, i com que allà la supervivència hereditària de *vetus* (*viedro* etc.) fou una mica més forta que en català, la influència del si-

nònim hauria estat més radical. La present s'escapa d'algunes objeccions que es poden fer a l'altra. Tanmateix aquesta ens agrada més per la seva major simplicitat.

DERIV.: *Vellard*, *-arda*, era ben viu i genú en cat. medieval, amb el *matís* de respecte un poc commiseratiu que se sol concedir a la vellesa [S. XIV]: «eu vi del cel sus devalar / un sant *vellart*, qui vay cridar: / taylat l'arbre, car eu o man» (*vellant*, evident lapsus calami), *Llibre de Daniel*, v. 386 (ed. MiretS); «--- present-lo per la benda, la qual tenia en lo cap, dix: —*Vellart*, tu este mort!», *Decam.* x, § 3, 562.3 (trad. *vegliardo*); «que-m trobe ya *vellart* / e no-m valria giny ne art / que fos amat», Ausiàs (cxxxvii, 142); «amb vi fort, pur, / donat ab art, / Lot, ja *vellart* / lo deceberen: / d'ell conceberen / ses filles, drudes / ---», JRoig (*Spill*, 8636); «Vella València / fon derrocada, / per inculpada / d'incontinència; / l'altra València [és dir, la que ha subsistit], / dita *vellarda*, / gran e gallarda, / tant pus antiga / quan gran amiga / dels vells romans / ---», id. id., 7163.

Formació paral·lela a l'oc. ant. *velhart*, *-arda*, i al fr. *veillard* (que ha restat vivaç fins avui); no tenia menys força ni versatilitat en oc. ant., fins en femení, des de l'estil clàssic dels trobadors: «--- als pès sezer / una donna jóven, mot jenta, / irada, ploran e dolenta, / e e-l cap sec-n' outra, *velarda*, / que-s pren don del cavaler, garda / ---», *Jaufré*, v. 4839; però no hi ha cap raó per creure que en cat. fos pres del francès (on no era pas més robust que en les altres dues llengües), com suposa *AlcM*: precisament en contradicció de l'indici que dóna el fet que en la nostra llengua vagi tenir menys vida en el Continent, on és absolutament mort, que en les Illes. Almenys avui en dia, és fantàstic el cat. or. *bojárt*, *bojárt*, que inventen aqueixos col·legues mallorquins, en contrast amb l'ús balear, on resta ben viu i arrelat, i tant o més en femení que en masculí: «aqueixes *veiardes* tot ho volen tocar amb so nas», rondalla d'AMAlcover (*BLC* XVI, 129); particularment amb el *matís* de 'conco, conquessa': «la senyora Rita Toniona, que era una fadrina *veiarda* ---», *Miq. Forteza* (*Jueus conver.*, p. 28); «dirigia la casa una fadrina *vellarda* de devers cinquanta anys», JnRosselló (trad. dels *Ensaigs* de Turguénev, *Bi. Pop. L'Avenc*, 44.2).

I a les Illes hi ha també el masculí modern en *-ardo* (de regust mossàrab, si no de fet, almenys pel que fa a la forma dels NPP en *-o*, peculiars del val. i bal., tipus hipocorístic d'herència mossàrab): «un *veyardo* xexantí» en la cobla 83 del *Venturós Pelegrí*, certament mall. del S. XVI; «sostenir col·loquis amb *fadrins-veyardos*», Tomàs Aguiló (c. 1846, *Poes.*, 174), *veiaro* Arx. Lluís Salvador, p. 217.

De la vida que també tingué, més o menys, a Terra ferma n'han restat alguns rars indicis, supervivents en el CpTarr. i alguna comarca val. És probable que hi vagi haver una pron. vulgar reduïda, sense *-r-*: almenys és lògic que localment *vellards* es pronunciés **vellats*, tal com *dimarts* sona *dimàts* en boca de val. i tarragonesos (o *màts* < *MARÇ*). I això va sobreviure, un poc